

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NEDERLANDS ARCHIEVENBLAD

Orgaan van de Vereniging van Archivarissen in Nederland

Abonnementsprijs per jaar f 10.50, voor het buitenland f 12.—

Bijdragen voor dit tijdschrift te zenden aan

Dr. W. J. FORMSMA, Rijksarchief in Groningen, St. Jansstraat 2

1960

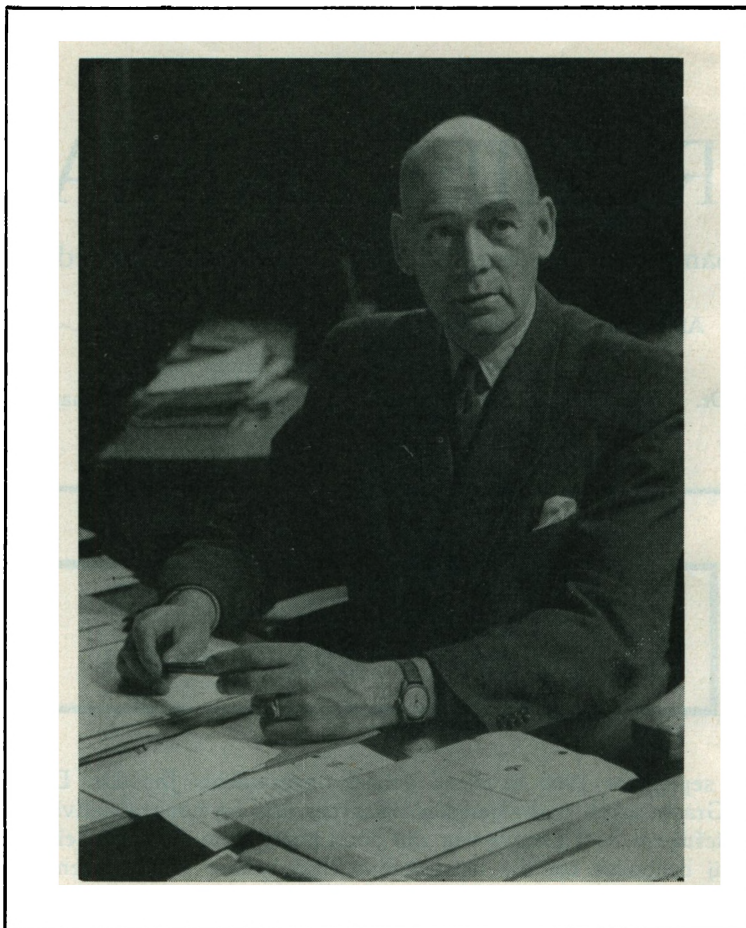
nr. 3

IN MEMORIAM

JHR. DR. D. P. M. GRASWINCKEL

Op 9 september 1960 overleed geheel onverwachts Jhr. Dr. Dirk Petrus Marius Graswinckel, oud-algemeen rijksarchivaris en honorair-adviseur bij de rijksarchiefdienst. Het nieuws van zijn dood heeft alom verslagenheid gebracht, omdat hij behoorde tot die betrekkelijk klein schare van mensen, die altijd gereed staan om anderen te helpen en daarbij de gave bezitten om dit op een bijzonder innemende wijze te doen. Zijn aangeboren tact en aangename omgangsvormen, gepaard met een blijmoedig karakter en een zin voor humor, die nimmer stekelig werd, maakten hem terecht bij iedereen bemind. Behept met een enorme werklust, een scherp oog voor orde en netheid, een bijna spreekwoordelijke nauwgezetheid en een gevoel van rechtvaardigheid, dat iedere partijdigheid uitsloot, beschikte hij bovendien over eigenschappen, die hem er als het ware vanzelf toe aanwezen om in het maatschappelijk leven een voor-aanstaande plaats in te nemen. Het Nederlandse archiefwezen, helaas te vaak beschouwd als een toevlucht voor kamergeleerden, heeft er stellig niet over te klagen gehad, dat een dergelijke figuur zich tot zijn ietwat aparte sfeer voelde aangetrokken. Trouw aan het ambt, dat hij met volle overtuiging had gekozen, heeft hij het niet alleen tot zijn dood toe naar beste weten gediend, maar ook in velerlei opzicht tot het aanzien ervan naar buiten bijgedragen.

In 1888 te Utrecht geboren als kleinzoon van een predikant, die uit een Delftse regentenfamilie stamde, volgde hij niet het voorbeeld van zijn vader om in het leger te gaan, ofschoon het toch in zijn leven een rol zou spelen. Als zoveel leden van zijn geslacht, dat juristen van aanzien leverde, koos hij de

rechtenstudie. Tijdens de Eerste Wereldoorlog moest hij evenwel als reserve-officier de studie geruime tijd onderbreken. Na in 1919 te Leiden tot doctor in de rechtswetenschappen te zijn gepromoveerd, werd hij begin 1920 volontair op het Algemeen Rijksarchief in Den Haag, waar juist de eerste Archiefschool werd geopend en waar hij door zijn buitengewone werkkraft dadelijk de aandacht trok. Een jaar later deed hij zijn archiefexamen, waarna hij onmiddellijk als chartermeester bij het rijksarchief te Zwolle werd aangesteld. Daar bleef hij drie jaren en werd toen in gelijke rang naar het rijksarchief te Arnhem overgeplaatst. Zijn Arnhemse jaren onder de bekwame leiding van Jhr. Mr. A. H. Martens van Sevenhoven zijn voor zijn verdere vorming van onschatbare waarde geweest. Aan de voortreffelijke archiefinventarissen uit de Arnhemse school heeft hij ijverig meegeholpen. Ook vond hij er de tijd om verschillende historische studies te publiceren. Nog uit zijn Zwolse tijd dateert de relatie met de Nederlandse Oudheidkundige Bond, waarvan hij meer dan 25 jaren het secretariaat vervulde. Deze functie gaf hem gelegenheid zijn zin voor het

smaakvolle en het schone uit te leven en tegelijk nuttige banden tussen de archiefwereld, het museumwezen en de monumentenzorg te leggen.

In 1933 keerde Graswinckel naar het Algemeen Rijksarchief terug om er als rijksarchivaris met het beheer van de Tweede Afdeling belast te worden. Terwijl hij zich tevoren voornamelijk had gespecialiseerd op middeleeuwse archieven, opende zich nu voor hem een geheel nieuw arbeidsveld. Aanvankelijk kostte de omschakeling hem enige moeite en was het voor hem een verademing zich met een uitgave als die van de Nederlandse kloosterzegels vóór 1600 te kunnen bezighouden, maar allengs kregen de moderne archieven hem ook te pakken. Met zijn voordracht, in 1940 voor onze vereniging gehouden, over vernietiging van archieven verrichtte hij op dit gebied zelfs baanbrekend werk. Gedurende de Duitse bezetting had hij een werkzaam aandeel in de overbrenging van archiefstukken uit het kustgebied naar de daarvoor bestemde bomvrije bergplaatsen. Op het juiste moment met vakantieverlof in Noord-Brabant vertoevend, maakte hij in oktober 1944 de bevrijding van het Zuiden mee om daarna als reserve-majoor te worden ingedeeld bij het militair gezag te Breda. Toen in 1945 ook het Noorden van ons land was bevrijd, was hij een tijdlang militair commissaris van het district Utrecht-West. Na hervatting van zijn archiefwerkzaamheden volgde hij met ingang van 1 januari 1946 Mr. R. Bijlsma op als algemeen rijksarchivaris. Intussen was hij in militair verband tevens werkzaam bij het Commissariaat-Generaal tot behartiging van de Nederlandse Economische Belangen in Duitsland, waarheen hij herhaaldelijk reizen maakte voor de recuperatie van door de bezetters weggevoerde archieven en bibliotheken en waar hij ondermeer in aanraking kwam met Amerikaanse archivariissen.

Geplaatst aan het hoofd van de rijksarchiefdienst, die het slachtoffer was geworden deels van de vooroorlogse bezuinigingswoede, deels van de ontvricting tijdens de Tweede Wereldoorlog, en geruggesteund door vele nieuwe ervaringen, die zijn blik hadden verruimd, heeft hij aan het weer op gang brengen van die dienst uitstekend leiding gegeven. Het rijksarchivarissencorps werd vernieuwd en het ambt van rijksarchivaris in Drenthe hersteld. Het sinds 1933 gestaakte drukken van archiefinventarissen op zijn voorstel hervat. Ook werd door hem nagegaan, welke leegstaande gebouwen voorlopig voor eventuele uitbreiding van bergruimte geschikt zouden zijn, in afwachting van de noodzakelijke vernieuwing van de op vele plaatsen te klein geworden archiefdepots. Na moeizame onderhandelingen leidde dit in 1951 tot de gedeeltelijke inrichting van een bunker te Schaarsbergen als hulpbewaarplaats van het Algemeen Rijksarchief, waardoor de ontruiming van enkele geheel onvoldoende tijdelijke bergplaatsen ten uitvoer kon worden gebracht. Naast plannen tot wijziging en aanvulling van de Archiefwet had de verbetering van de opleiding van het wetenschappelijk archiefpersoneel zijn aandacht. Meermalen stelde hij succesvolle pogingen in het werk om afgedwaalde archiefstukken voor de rijksarchieven terug te ontvangen, waarvan de terugkeer van de Gelderse charters uit München een van de meest spectaculaire was. Anderzijds overtuigd van het nut de archieven meer in de publieke belangstelling te plaatsen, wist hij het uitlenen van archiefstukken naar tentoonstellingen zowel in binnenlandse als buitenlandse musea te stimuleren. Aan het inrichten van verschillende van die tentoonstellingen nam hij persoonlijk deel en hoezeer hij een feeling had voor het smaakvol presenteren van archivalia, bewees o.a. het grote succes van de herdenkingstentoonstelling in 1952 ter gelegenheid van het 150-jarig

bestaan van het Algemeen Rijksarchief in het Prinsenhof te Delft. Dankzij zijn talrijke contacten met het buitenland kon het ook niet uitblijven, dat hij werd aangezocht in het internationale archiefwezen een belangrijke plaats te vervullen. In 1948 door de UNESCO uitgenodigd naar Parijs te komen, behoorde hij tot de oprichters en eerste bestuursleden van de Internationale Archiefraad. Ook nam hij zitting in de redactie van „Archivum”, het orgaan van die raad.

Zijn ruime denkwijze bracht hem ertoe te bevorderen, dat in 1949 voor het eerst een vrouw aan het hoofd van een Nederlands rijksarchief werd gesteld en dat in overleg met het ministerie van Sociale Zaken een begin werd gemaakt met de tewerkstelling op verschillende rijksarchieven van werkloze hoofdwerkers voor het verrichten van indiceringswerkzaamheden. Evenmin zag hij er tegen op een in 1950 door de heren C. Bloemen en J. L. van der Gouw georganiseerde opleidingscursus voor bedrijfsarchivarissen gastvrijheid op het Algemeen Rijksarchief te verlenen en daaraan zelf door het geven van lessen mede te werken. Op zijn wens werd deze opleiding in enigszins gewijzigde vorm ook voor aspirant-wetenschappelijke archiefambtenaren der tweede klasse opengesteld.

In zijn opzienbare rede: „Hercules op de tweesprong”, uitgesproken bij de viering van het 60-jarig bestaan van onze vereniging in 1951, wees hij de archivarissen op het gevaar de weg van de minste weerstand te kiezen en de ogen te sluiten voor de noodzaak zich meer intensief te bemoeien met de nieuwere en zelfs nieuwste archieven, waarvan de problemen z.i. slechts door samenwerking tussen de mannen van de administratie en de archivarissen goed zouden zijn op te lossen. De van zekere zijde uitgeoefende drang om aan de gemeenten en aan de provinciale besturen een bepaald registratuurstelsel op te dringen vond in hem een tegenstander. Deze zienswijze maakte zijn positie niet gemakkelijk, toen hij in 1952 werd benoemd tot voorzitter van de Permanente Commissie voor Post- en Archiefzaken bij de rijksadministratie en daarin te maken kreeg met verwoede aanhangers van dit stelsel, dat ook bij de rijksdiensten reeds ingang had gevonden. Ondanks zijn conciliante aard is het hem helaas niet mogen gelukken een samenwerking, zoals hij zich die eigenlijk had voorgesteld, tot stand te brengen.

Het hoogtepunt van zijn ambtelijke loopbaan vormde het Tweede Internationale Archiefcongres, dat in 1953 te Scheveningen werd gehouden en waarvan hij de hoofdorganisator was. Op dit congres, dat door de buitenlandse deelnemers nog altijd als een van de meest geslaagde archiefcongressen wordt beschouwd, viel hem de eer te beurt tot voorzitter van de Internationale Archiefraad te worden gekozen. Ook viel het samen met de verschijning van het eerste complete overzicht van de inhoud van de rijksarchiefbewaarplaatsen in Nederland, waarvan de samenstelling hem veel tijd en hoofdbrekens had gekost. Van zijn populariteit in internationale archiefkringen leverden de spontane reacties van Franse en Italiaanse vakgenoten na de watersnoodramp in februari van dat jaar een treffend bewijs. Een van zijn laatste ambtelijke daden in het kader van de internationale betrekkingen was het sluiten van een overeenkomst met zijn Belgische ambtgenoot, de heer C. Tihon, betreffende de uitwisseling van archiefstukken, berustende in Belgische en Nederlandse rijksarchieven, met de voorbereiding waarvan door hem reeds in 1946 een aanvang was gemaakt. Op 31 oktober 1953 legde hij tijdens een indrukwekkend afscheid

in tegenwoordigheid van talrijke aanwezigen het ambt van algemeen rijks-archivaris neer. Als honorair-adviseur bleef hij nochtans aan de rijksarchiefdienst verbonden.

Graswinckel was een veel te beweeglijke man om het nu eens kalmer aan te gaan doen. Wel verliet hij enkele commissies, waarvan hij ambtshalve lid was, zoals de Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis, maar in andere bleef hij zitting houden, ook in besturen van verenigingen, te veel om hier alle op te noemen, en waarvan hij in vele gevallen het voorzitterschap op zich nam. In april 1953 was hij zelfs weer in militaire dienst getreden, nadat hem in 1948 daaruit eervol ontslag was verleend. Als reserve-kolonel voor speciale diensten bij de Generale Staf werd hij belast met de functie van hoofd van de sectie kunstbeschermingsofficieren, in welke functie hij in 1954 deelnam aan de te 's-Gravenhage gehouden conferentie voor de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict ter voorbereiding van een internationale conventie op dit terrein. Bij zijn aftreden als voorzitter van de Internationale Archiefraad in 1956 werd hij tot erevoorzitter benoemd. Hetzelfde jaar werd hij voorzitter van de Hoge Raad van Adel.

Naast de vele inventarissen van archieven, die hij alleen of met medewerking van anderen in druk liet verschijnen, zijn het van zijn talrijke publicaties vooral het „Repertorium betreffende Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst” I-II (1940-1943) en het „Repertorium van boekwerken betreffende Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst” I (1950), waarmee hij de beoefenaars der geschiedenis goede diensten bewees. Ook schreef hij over „De Nederlandsche hofjes” (1943), over zijn eigen familie „Graswinckel. Geschiedenis van een Delfts brouwers- en regentengeslacht” (1956), over „De Johanniter Orde in Nederland 1934-1959” (1959), benevens een groot aantal tijdschriftartikelen. Hij was ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw, grootofficier van de Kroonorde van België, grootofficier in de orde van Adolf van Nassau van Luxemburg, officier van het Legioen van Eer, en officier van de Eikenkroon van Luxemburg. Bovendien was hij rechtsridder in de Johanniterorde.

Sinds verscheidene jaren leed hij aan een kwaal, die hem noopte zich in acht te nemen en zich niet te zeer in te spannen. Dit laatste lag niet in zijn aard. Zijn geest bleef jeugdig en op de genietingen van het leven ingesteld. Ook kon hij moeilijk neen zeggen, wanneer telkens weer op zijn kundigheid en hulpvaardigheid een beroep werd gedaan. Graswinckel was een alom vertrouwen wekkende figuur met zijn lange, altijd keurig verzorgde gestalte en de veroverende glimlach, die hem zelden verliet. Aristocraat naar geboorte en levensstijl, doch democraat naar de geest, wist hij zich bij hoog en laag gezien te maken. Hij spaarde daarbij zijn krachten niet en dit is hem tenslotte noodlottig geworden. Man van smaak en eruditie met een sterk verantwoordelijkheidsgevoel en gul in zijn vriendschap, zal hij voor allen, die hem van nabij hebben gekend, een onvergetelijke persoonlijkheid blijven. Zijn plotselinge dood doet ons pijnlijk beseffen, dat met hem een van de prominentste Nederlandse archivariissen uit ons midden verdween. De intense belangstelling, die hij steeds voor het archiefwezen heeft getoond, geeft hem recht op ons aller dankbaarheid. Laat ons zijn nagedachtenis hoog in ere houden!

H. HARDENBERG